

Заступ В. А.

аспірант кафедри кримінального процесу Національного
університету «Одеська юридична академія»

СПРОСТУВАННЯ СТОРОНОЮ ЗАХИСТУ ОБГРУНТОВАНІСТІ ПІДОЗРИ ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ КЛОПОТАНЬ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Незважаючи на встановлення у ст.132 КПК України спростовної презумпції не на користь застосування заходів забезпечення кримінального провадження (Гловюк І. В. Презумпції й тягар доказування у розгляді слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження / І. В. Гловюк // Юридичний часопис Національної академії

внутрішніх справ. — 2013. — № 2. — С. 85) і покладення тягаря доказування на сторону обвинувачення, участь сторони захисту у розгляді відповідних клопотань має відзначитися активністю у відстоюванні своєї правової позиції.

Фактичні обставини, що визначені у ч.3 ст.132 КПК України і становлять локальний предмет доказування при вирішенні слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження сформульовані законодавцем через вживання оцінних понять: «обгрунтована підозра», «потреби досудового розслідування», «може бути виконано завдання досудового розслідування...». Відтак, їх правильне та наукове обгрунтоване тлумачення забезпечить правильне і кваліфіковане визначення напрямків спростування стороною захисту тверджень сторони обвинувачення.

Законодавча неврегульованість поняття обгрунтована підозра спонукає до наукового пошуку елементів, які його складають.

Передусім, слід визначити, що у літературі на підставі наукових досліджень та практики Європейського суду з прав людини сформувалося визначення обгрунтованої підозри як певного стандарту доказування, що полягає в добросовісному припущенні про вчинення особою певного діяння, яке ґрунтується на об'єктивних відомостях, які можна перевірити у судовому розгляді та які спонукали б неупереджену та розумну людину вдатися до практичних дій, щоб з'ясувати чи є така підозра обгрунтованою (Настільна книга професійного судді (кримінальне провадження) / Н. О. Марчук, В. В. Касько, Р. О. Куйбіда, М. І. Хавронюк та ін./ за ред. Н. О. Марчук. — К.:

«Арт-Дизайн», 2015. — С. 9). Однак, все ж таки спірним залишається питання щодо наявності конкретних доказів та їх властивостей, що забезпечують обгрунтованість підозри. Так, у справі Мюррей проти Сполученого Королівства ЄСПЛ зазначив, що факти, які є причиною виникнення підозри не повинні бути такими ж переконливими, як ті, що є необхідними для обгрунтування обвинувального вироку (Джеремі Макбрайд. Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес. — К.: «К. І. С.», 2010 — С. 55). Разом із тим, переконливість теж є оцінним поняттям, що потребує конкретизації. Наявність доказів для обгрунтування підозри є безперечно необхідним, але проблема, на нашу думку, полягає дещо в іншій площині — чи достатньо обгрунтувати підозру за допомогою лише непрямих доказів.

Якщо для обгрунтування обвинувачення непрямих доказів може бути недостатньо, оскільки вони дозволяють зробити лише припущення про можливість причетності особи до вчинення кримінального правопорушення, що суперечить принципу презумпції невинуватості, то для обгрунтування підозри лише непрямыми доказами може бути допустимим, оскільки при розгляді клопотання про застосування заходу забезпечення слідчим суддею у досудовому провадженні

питання винуватості особи не вирішується. Але принципово залишається позиція щодо наявності саме конкретних доказів.

Разом із терміном обгрунтована підозра, при формуванні локальних предметів доказування при застосуванні окремих заходів забезпечення у КПК України зустрічаються й інші формулювання, зокрема «достатність доказів, що вказують на вчинення особою кримінального правопорушення» (п. 2 ч. 2 ст. 152; п. 2 ч. 2 ст. 173 КПК України). В даному випадку, доцільно погодитися

із тими авторами, які вважають, що таке формулювання впроваджує занадто високий стандарт доказування і наполягають на застосуванні у КПК України саме терміну обгрунтована підозра (Гловюк І. В. Доказування при розгляді слідчим суддею клопотання про застосування тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна № 1028. Серія «ПРАВО». — 2012. — Випуск № 12. — С. 362.).

Таким чином, відсутність конкретних доказів вчинення особою кримінального правопорушення (хоча б і непрямих) є провідним напрямком можливого спростування обгрунтованості підозри стороною захисту.

Безперечно, докази, якими обгрунтовується необхідність застосування обгрунтованої підозри мають бути належними і допустимими. Однак, слід зазначити, що критерії допустимості в цьому випадку мають дещо інший зміст. Відповідно до ст. 88 КПК України недопустимими є докази які стосуються судимостей підозрюваного, обвинуваченого або вчинення ним інших правопорушень, що не є предметом відповідного кримінального провадження, а також відомості щодо характеру або окремих рис характеру. Разом із тим, відповідно до ст. 178 КПК України при обранні запобіжних заходів слідчий суддя має врахувати, зокрема, наявність судимостей у підозрюваного, наявність повідомлення про підозру у вчиненні іншого кримінального правопорушення, а також репутацію підозрюваного. Отже, при обранні запобіжних заходів сторона захисту зможе обгрунтувати недопустимість доказів лише з підстав, передбачених ст. 87 КПК України.

Іншим елементом обгрунтованості підозри є правильна кваліфікація кримінального правопорушення. У літературі зазначається, що наразі відомою практика, коли службові особи органів досудового розслідування при повідомленні про підозру обирають найтяжчий склад злочину аби мати змогу клопотати про обрання суворішого запобіжного заходу (Нерсисян А. Обгрунтованість підозри /А. Нерсисян // Юридика газета. — № 24–25. — 2015. — С. 24). Крім цього, від тяжкості злочину залежить і можливість застосування певного заходу забезпечення в цілому. Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 154 КПК України відсторонення від посади щодо особи, яка підозрюється у вчиненні злочину середньої тяжкості, тяжкого, особливо тяжкого злочину, за виключенням випадків, коли підозрюваний є службовою особою правоохоронного органу. Доведення стороною захисту неправильної кваліфікації діяння автоматично спростовує обгрунтованість підозри, навіть у випадках, коли наявні докази вчинення іншого кримінального правопорушення.

Таким чином, спростування стороною захисту обгрунтованості підозри під час розгляду клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження може відбуватися у трьох напрямках: доведення відсутності доказів, на яких ґрунтується підозра; доведення неналежності і недопустимості цих доказів; доведення неправильності кваліфікації діяння.